Թոփմախեանի կարծիքով, պատմականապէս մօտիկ կապված են հայերի հետ, որոնց նրանք աւելի են համակրում, քան թէ թիւրքերին։ Կան փաստեր, որոնց հիման վրա կարելի է ճշմարտութեան շատ մօտիկ մէկ ենթադրութիւն կազմել քիւրդերի ծագումի մասին հայերից։ Հայերի ժողովրդական և կրօնական բազմաթիւ ծէսերը քիւրդերի մէջն էլ են գտնվում, նրանց տիպը հայերին շատ նման է,—այս բոլորը հաստատում են այդ ենթադրութիւնը։ Դասախօսը մատնացոյց արաւ և այնպիսի հանգամանքների վրա, որոնք ապացուցանում են, որ շատ հեշտ է հայերին ազգային և քաղաքական մօտիկ կապ հաստատել թէ քիւրդերի և թէ ասօրիների հետ, մանաւանդ լեռնային ցեղի գլխաւոր՝ Մարշիմօնի հետ, որը հերոսութեան և ազատ կեանքի ծարաւի զօրութեամբ կազմել է և պահպանում է անկախ դրութիւն։ Հայոց ուսումնարանները մեծ յառաջադիմութեամբ կարող էին ծառայել Վանի նահանգի և փոքր-Ասիայի համարեա բոլոր ազգաբնակութեանը, և հայկական ազդեցութիւնը կարելի է տիրապետող լինել և քաղաքական կապող օղակ դարձնել զանազանացեղ ազգութիւնները մէկ ամբողջի մէջ միացնելու, քաղաքական կանոնաւոր կազմակերպութեան համար փոքր-Ասիայում։ Հայ ազգաբնակութեան անհաւատալի աւերումից յետոյ, որի պատճառն էր վերջին պատերազմը, Վանի սարսափելի հրդեհից յետոյ, կատաղի սովից յետոյ հայ ժողովուրդը, կարծես, կախարդական գաւազանի զօրութեամբ, նորից ոտքի կանգնեց, կրկին գործում է հայ երկրագործի արօրը, և հայերի տնտեսական դրութիւնը կրկին իր սովորական ընթացքն է ստանում։ Վերջին թէ պատմական և թէ տնտեսական անցքերը ապացուցեցին, որ բոլոր փոքր-Ասիան միայն հայերից կարող է միջոց ստանալ ապրելու։ Սովելոց հայկական յանձնաժողովը, որ կազմված էր Վանում ամենքից պաշտած Խրիմեան հայրիկի առաջնորդութեան տակ, շատ մեծ ծառայութիւններ մատուցեց։ Նա, առանց զանազանելու դաւանութիւնները և ազգութիւնները, բոլոր սովածներին հաց էր բաժանում, խնամում էր բոլոր թշուառներին, լինէր նա հայ, թիւրք, քիւրդ, ասօրի և այլն։ Այդ ուղղութեամբ հայերը մեծ հեղինակութիւն ստացան փոքր-Ասիայի բոլոր ազգաբնակութեան մէջ, և այդ բանի շնորհիւ, Խրիմեան հայրիկի ազդեցութիւնը այս երկրի բոլոր ժողովուրդների վրա ահագին է։ Կանգնենք սրա վրա, ցանկանալով, որ այս հարուստ և հետաքրքիր դասախօսութիւնը կրկնվի նրանց համար, որոնք առիթ չունեցան լսել նրան։ Դասախօսութեանը ներկայ եղող հասարակութիւնը ոգևորված կերպով ծափահարեց պ. Թոփմախեանին։

# ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

## ՖՐԱՆՍԻԱ

Լրագիրները հաղորդում են, որ ֆրանսիական սենատը թշնամաբար է վերաբերվում պատգամաւորների ժողովից ընդունված ընտրողական ձևի օրինագծին։ Սենատի նախագահ—Լէօն Սէ չէ խնայում իր բոլոր ազդեցութիւնը, որ այդ օրինագիծը հաստատվի սենատի մէջ, բայց նրա աշխատանքները դեռ չեն աջողվել։ Վադինգտօն արդէն ներկայացրեց այն մասնաժողովի զեկուցումը, որ պէտք է քննէր պատգամաւորների ժողովի հաստատած ընտրողական օրինագիծը։ Զեկուցման մէջ ասված է, որ շատ վատ կը լինի, եթէ սենատի և պատգամաւորների ժողովի մէջ անհամաձայնութիւն յարուցվի և որ սենատը իր կողմից առիթ չի տայ այդպիսի անհամաձայնութեանը։ Այնուհետև զեկուցման մէջ ասված է, որ ցուցակներով ընտրութեան շնորհիւ կարող է երևան գալ մէկը, որ կը կամենայ իշխանութիւնը իր ձեռքը գցել և այն ժամանակ ոչ պատգամաւորների ժողովը և ոչ սենատը կը կարողանան նրան ընդդիմանալ, որովհետև նա ընտրված կը լինի ընդհանուր ձայնատւութեամբ։ Զեկուցման քննութիւնը յետաձգված է։

Գամբետտա վերադարձել է Փարիզ իր ճանապարհորդութիւնից և անդադար բանակցում է Լէօն Սէի հետ, որպէս զի կարելի լինի պատգամաւորների ժողովի և սենատի մէջ համաձայնութիւնը կայացնել։

Բացի այդ Գամբետտա բանակցում է առաջին մինիստր Ժիւլ Ֆերրիի հետ, որպէս զի գրգէ նրան ազդել սենատի վրա ընտրողական նոր օրէնքը ընդունելու համար։ Պատգամաւորների ժողովի մէջ եղած վիճաբանութիւնների ժամանակ մինիստրները պէտք է չէզոք մնային, որովհետև այն ժամանակ նրանց մէջ այդ հարցի մասին ոչինչ համաձայնութիւն չը կար։ Իսկ այժմ քանի որ պատգամաւորների ժողովը արդէն յայտնել է իր ցանկութիւնը, Գամբետտայի կարծիքով, մինիստրները պարտաւոր են պաշտպանել ժողովի վճիռը։ Դեռ յայտնի չէ, թէ մինիստր Ժիւլ Ֆերրի այդ կարծիքին ինչպէս է վերաբերվում։

Նորերումս հասաւ Փարիզ Տունիսի բէյի նախկին մինիստր Մուստաֆա-փաշա, որպէս զի յայտնէ հանրապետութեան նախագահին յարգանքի և հաւատարմութեան զգացմունքները, որ ունէ իր թագաւորը դէպի Ֆրանսիան։ Ֆրանսիական կառավարութիւնը յայտնել է, թէ Տունիսի բէյի դրութիւնը կախված կը լինի այն ապահովութենից, որ բէյը կը ներկայացնի դաշնագրութիւնը ճշգութեամբ կատարելու մասին։

Բէջի մէջ սպանված „Telegraph" լրագրի թղթակիցը, որ մի ժամանակ կօմունիստ էր, մեծ պատւով թաղվեցաւ Տունիսի մէջ։ Նրան սպանող արաբը անյապաղ մահուան պատժի ենթարկվեցաւ։

## ԱՆԳԼԻԱ

Իռլանդիայի դրութիւնը բաւական մեծ դժուարութիւններ է պատճառում անգլիական կառավարութեանը։ Իռլանդացիների բացարձակ ընդդիմադրութիւնը կալուածատէր լօրդերին, որոնք ստացել են այդ հողերը իբրև ընծայ և զանազան արտօնութիւններ ունեն, դժուար թէ վերջանայ Գլադստօնի մշակած մասնաւոր վերանորոգութիւնների օգնութեամբ։ Ժառանգական ֆերմերները պահանջում են, որ ճանաչվեն նրանց ժառանգական կալուածական իրաւունքները և հրաժարվում են վճարել կալուածական հարկը, մինչև մի օրէնք չընդունվի, որի համեմատ հողերը նրանց մշակող ֆերմերի սեփականութիւն դառնան յայտնի ժամանակամիջոցի ընթացքում։ Կալուածական մուլթիւնը սպառնում է հալածել այն ֆերմերներին, որոնք համաւրապէս կը կատարեն իրանց պարտականութիւնները կալուածատէրերի վերաբերութեամբ։ Անհրաժեշտ է ի նկատի առնել, որ շատ ֆերմերների իրական յարաբերութիւնները դէպի նրանց մշակած հողերը նոյնքան հին և անվիճելի են, որքան կալուածատէր լօրդերի աւատական իրաւունքները։ Այժմ հարցը նրանում չէ, որ մի համաձայնութիւն կայացնվի կալուածատէրերի և ֆերմերների մէջ, այլ որ լօրդերի կալուածական իրաւունքները յայտնի պայմաններով բոլորովին յանձնվին տեղական ազգաբնակութեանը։ Որովհետև ֆերմերները մեծ մասամբ հրաժարվում են վճարել կալուածական տուրքերը, կալուածատէրերը ստիպված են լինում դատաստանական միջոցների գործադրութեանը դիմել և դա չափազանց գայրացնում է ժողովրդին։ Կալուածատէրերը օգուտ են քաղում իրանց իրաւունքից՝ խլել հողը այն ֆերմերից, որ չէ վճարում կալուածական տուրքերը, բայց այդ իրաւունքի դէմ բողոքում է Իռլանդիայի ամբողջ ազգաբնակութիւնը ու այդ բողոքները և ընդդիմադրութիւնը ուղղված են լինում նոյնպէս և իշխանութեան դէմ, որ զինուորական միջոցներով ձգտում է պահպանել օրէնքի ոյժը։ Կառավարութիւնը չէ համարձակվում ոյժ չը գործադրել, որպէս զի երկրի մէջ անիշխանութիւն չը տիրէ, իսկ գործադրած արտաքոյ կարգի և խիստ միջոցները նպաստում են Իռլանդիայի և Անգլիայի փոխադարձ ատելութեան զարգացմանը։ Վաղ թէ ուշ իռլանդական կալուածատէրերի և երկրագործների յարաբերութիւնները պէտք է վերջնականապէս որոշվին և աւելի լաւ է, որ այդ գործին իրանք ձեռնարկեն, քան թէ իռլանդացիները նրան իրագործեն յեղափոխութեան օգնութեամբ։

## ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Վերջին տարիների ընթացքում իշխան Բիսմարկ, Գերմանիայի ներքին հարցերով զբաղված, հանգիստ էր թողել եւրոպական դիպլօմատիային և արտաքին գործերի վերաբերութեամբ հետևում էր չէզոք, պահպանողական քաղաքականութեանը։ Իսկ այդ անգործունէութիւնը ամբողջ Եւրոպային առհասարակ և մանաւանդ Գերմանիային աւելի մեծ օգուտ է տալիս, քան թէ միջազգային ամենաեռանդոտ հոգսերը։

Գերմանական խաղաղասիրութեան ազդեցութեան շնորհիւ, որի պատճառը երկրի ներքին ծանր դրութիւնն է, փոքրանում և թուլանում է միւս պետութիւնների երկիւղը, հաստատվում է ընդհանուր զինաւորված խաղաղութիւնը, Ֆրանսիան սկսում է մոռանալ 10 տարի առաջ իրան հասցրած վէրքերը և այլն։

Իշխան Բիսմարկի արտաքին չէզոք քաղաքականութիւնը, որ սահմանափակվում է եւրոպական զանազան պետութիւններին փոքր ծառայութիւններ մատուցանելով, աւելի նպաստում է եւրոպական ընդհանուր խաղաղութեանը, քան թէ քաղաքական ամենախորամանկ դաշնակցութիւնները։ Մի քանի տարի առաջ անկարելի էր հաւատալ, որ ֆրանսիական մինիստրը կարող է գրագրութիւն ունենալ գերմանական մի լրագրի հետ և յայտնել իր կարծիքը Գերմանիայի գովելի խաղաղասիրութեան մասին։ Իսկ այժմ Բարտելեմի Սենտ-Իլեր գրեց այդպիսի մի նամակ „Deutsche Rundschau" լրագրին և թէպէտ ֆրանսիական մամուլի մի մասը բողոքեց այդ նամակի դէմ, կարծիք յայտնելով, թէ, չը նայելով Գերմանիայի խաղաղասիրութեան մեծ նշանակութեանը, լաւ չէ, որ ֆրանսիական մինիստրը բացարձակ այդպիսի նամակ գրէ, բայց ինչպէս ֆրանսիացիների վրէժխնդրութիւնը Սեդանի համար հետզհետէ անցնում է և երևակայական է դառնում։ Ֆրանսիական հասարակական կարծիքի այդպիսի փոփոխութեան պատճառը Գերմանիայի խաղաղասիրութիւնն է ընդհանրապէս և մանաւանդ Տունիսի վերաբերութեամբ։

## ԱՒՍՏՐՕ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ

Ունգարական ազգային ժողովը բացվեցաւ գահական ճառով, որտեղ կառավարութիւնը յայտնում է իր բաւականութիւնը այն առիթով, որ նա ժողովից ազգասիրաբար պաշտպանվեցաւ։ Այդպիսի պաշտպանութեան օգնութեամբ արտաքոյ կարգի ծախսերը և չը հաւուցված պարտքերը կարելի է լրացնել առանց դիմելու այնպիսի միջոցների, որոնք վնասակար են պետական կրեդիտի համար։ Այնուհետև գահական ճառի մէջ բերված են այն օրէնսդրական միջոցները, որոնք պէտք է ընդունվին երկրի բարօրութեանը նպաստելու համար։ Երկաթուղու միացնելը արևելքի հետ արդէն որոշված է, իսկ պետական պարտքը բաւական թեթևացրած է առանց վնասելու պարտատէրերի շահերին։ Վերջապէս յարաբերութիւնները օտար պետութիւնների հետ խոստանում են խաղաղութեան երկարատևութիւնը, որովհետև պետութիւնները բոլոր վիճելի հարցերը վճռում են խաղաղ ճանապարհով և իրանց մէջ համաձայնութիւն կայացնելով։

## ԻՏԱԼԻԱ

Իտալական նոր մինիստրութեան անդամները արդէն երդվեցին թագաւորին։ Արտաքին գործերի մինիստր Մանչինի յայտնեց մի շրջաբերականով Իտալիայի ներկայացուցիչներին օտար պետութիւնների մօտ, որ նա ընդունել է արտաքին գործերի մինիստրութիւնը։ Ընդդիմադրական կուսակցութեան լրագիրները այնպէս են յարձակվում նոր մինիստրութեան վրա, որից երևում է, թէ իտալական պարլամենտի նիստերը չափազանց աղմկալի կը լինեն։ Մանաւանդ անբաւական են, որ գեներալ Ֆերրերօ պատերազմական մինիստր նշանակվեցաւ Միցականօի տեղ, որ չափազանց շատ դրամ էր պահանջում պատերազմական ծախսերի համար։

Համբարձման օրը պապը ընդունեց գերմանացի մի քանի ուխտաւորներին, որոնց ասաց, թէ կաթօլիկ եկեղեցու դրութիւնը Գերմանիայի մէջ չափազանց ծանր է և ենթարկված է իր թշնամի իշխանութեանը։ Ակնարկելով գերմանական կառավարութեան և Վատիկանի մէջ եղած բանակցութիւնների վրա, պապը ասաց, թէ նա յայտնել է այդ բանակցութիւնների ժամանակ, որ կառավարիչների իշխանութիւնը անկախ պէտք է լինի միայն աշխարհային գործերի մէջ, իսկ ինչ կը վերաբերի հոգու ազատութեանը, եկեղեցին պէտք է ունենայ կատարեալ և անսահման իշխանութիւն։ Ընդհանուր հարցերի վերաբերութեամբ քաղաքական և հոգևոր իշխանութիւնների մէջ համաձայնութիւն կայացնելու համար անհրաժեշտ է նրանց բարեկամութիւնը։"

## ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Русскій Курьеръ» լրագրին հեռագրում են, որ Բօլգարիայի մի քանի քաղաքներում կը յայտնվի պաշարման դրութիւնը, նոյն իսկ Սօֆիա մայրաքաղաքում Սիստօվայում զօրքեր են հաւաքվում։

—Վիեննայից հեռագրում են որ Զագրեբի (Ագրամի) ակադեմիայի ուսանողները մի ուղերձ ուղարկեցին Կարաւելօվին, որի մէջ նրանք խորհուրդ են տալիս բօլգարներին պաշտպանել ազատութիւնը, զոհելով իրանց կեանքն անգամ։

—Ֆրանց-Յօսէփ կայսրը մի արտակարգ հանդիսաւոր ընդունելութիւն արաւ իշխան Միլանին այս վերջինի Վիեննա գալու ժամանակ։

—Փարիզից «Հաւասի ընկերութիւնը» հեռագրում է որ Տունիսի արշաւանքի զօրքի մի մաս շուտով վերադառնում է Ֆրանսիա։

—«Indep. Belge» լրագիրը հաղորդում է որ կալանաւորված Միդհատ-փաշայի քարտուղարին աջողվեցաւ փախչել Կ. Պօլսից Զմիւռնիա և այնտեղից Ֆրանսիա։ Ասում են փախչողը իր հետ տանում է նշանաւոր դօկումենտներ։

—«Presse» լրագիրը կարծում է որ Սօֆիայի մէջ իշխանական պալատի կառուցման ընդմիջելը կապ ունի Բօլգարիայում պատրաստվող խռովութիւնների հետ։ Երկիւղ ունեն որ Բօլգարիայում կը ծագի ապստամբութիւն, որ սպառնում է իշխանի գահին։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ